

Parkinsons sygdom og impulscontrolsymptomer

Per Lund fortæller sin historie om impulskontrolforstyrrelser. Men hvad siger neurologen om impulscontrolsymptomer? – Karen Østergaard gennemgår her et felt fuldt af tabuer og risici, især for yngre med parkinson, der måske allerede har en 'historie' med noget, der blev svært at styre.

Af *KAREN ØSTERGAARD*

Dr. med., neurolog, forskningsformidler i Parkinsonforeningen

Impulscontrolsymptomer er en fælles betegnelse for en gruppe af non-motoriske symptomer, som inkluderer ludomani, hyperseksualitet, sygelig shopping og overspisning.

Impulscontrolsymptomer er en adfærdsforstyrrelse karakteriseret ved en ukontrollabel afhængighed og trang til at udføre en given handling, selvom handlingen er skadelig for en selv. Handlingen giver ofte patienten en følelse af velvære, og derfor bliver patienten afhængig.

Hvilke parkinson-præparater kan udløse impulscontrolsymptomer?

Impulscontrolsymptomer er en kendt bivirkning til behandling med dopaminagonister (pramipexol, ropinirol, rotigotin, apomorphin) og sjældent bivirkning til behandling med levodopa.

Hyppighed

I den videnskabelige litteratur varierer hyppigheden fra 13-30 % afhængig af, om man blot inkluderer de ovenfor nævnte mest alvorlige, eller også inkluderer andre impulscontrolsymptomer. De 'mindre alvorlige' kan være samlermani, overdreven brug af internet og forskellige hobby-aktiviteter, herunder "punding", som er betegnelsen for en formålsløs handling, som gentages.

Risikofaktorer

Impulscontrolsymptomer er associeret med visse risikofaktorer. Risikofaktorer er yngre alder, det mandlige køn, single, højere uddannelse, personlig- eller familie-anamnese (anamnese= tidligere historie) med afhængighed af alkohol, medicin, narkotika eller psykiatrisk sygdom.

Ludomani og hyperseksualitet synes hyppigere hos mænd, og sygelig shopping og overspisning hyppigere hos kvinder.

Abstinenser

Symptomerne forsvinder ofte ved aftrapning eller ophør med behandling med dopaminagonister. For hurtig aftrapning eller brat ophør med behandlingen kan udløse abstinenssymptomer i form af angst, apati, depression, træthed, smerter og craving (stærk trang til præparatet). Det kan være nødvendigt at øge dosis midlertidigt.

Udløsning af såkaldt 'malignt neuroleptikasyndrom' kan forekomme ved brat ophør af behandling. Malignt neuroleptikasyndrom kan her bestå af svær parkinsonisme, forhøjet temperatur, variabelt blodtryk og puls samt sved og bevidsthedsændringer. Det er vigtigt at erkende tilstanden, som ubehandlet har en høj dødelighed – men heldigvis er sjælden!

For at undgå alvorlige bivirkninger ved aftrapning erstattes dopaminagonister evt. sideløbende med større levodopa-doser og skal selvfølgelig styres af parkinson-neurologen.

Hvad sker der i hjernen?

Parkinsonpatienter, som udvikler impulscontrolsymptomer, synes at have en selektiv sårbarhed for disse bivirkninger, når de behandles med dopaminagonister. Sygdomsmekanismen er ikke fuldt klarlagt. Men PET-skanning undersøgelser af hjernens blodgennemstrømning tyder på, at dopaminagonister hos sårbare individer forårsager nedsat aktivitet i det hæmmende kredsløb fra forreste del af pandelapperne til det limbiske system, som styrer vores følelsesliv. Derved udløses tvangspræget adfærd som ludomani og hyperseksualitet.

Hvad kan jeg selv gøre?

Neurologen vil oplyse dig om risikoen for impulscontrolsymptomer, når du begynder med medicin for din parkinson.

Det er vigtigt, at du selv oplyser om evt. personlig- eller familie-anamnese (tidligere historie og begivenheder) med afhængighed af alkohol, medicin, narkotika eller psykiatrisk sygdom.

Neurologen kan da anbefale en anden behandling.

Det er altid en god ide, at den nærmeste pårørende er med ved konsultationen. To opfatter som regel mere end én. Ofte har de pårørende blik for tegn på impulscontrolsymptomer tidligere end patienten selv.

Den person, som bærer symptomet med problematisk impuls kontrol, er – som Per Lund i sin beretning – ofte flov over disse bivirkninger og har svært ved at indrømme, noget er galt.

Det føles jo også behageligt fx at spille, hvorfor det kan være meget svært at give slip.

En nærtstående pårørende, som kender problematikken, kan ofte hjælpe personen ud af sin afhængighed.

Vil du læse mere om impulscontrolsymptomer? Parkinsonforeningens pjece

Impulskontrolforstyrrelser kan downloades gratis på Parkinsonforeningens hjemmeside

Parkinson.dk.

Læs også: Fakta om Parkinson > Bivirkninger > Impulskontrolforstyrrelser.